

УДК: (94:069)(477.46)(092)

Опацький І. Ю.
аспірант кафедри історії України
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

ПЕТРО КУРІННИЙ – ЗАСНОВНИК УМАНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Висвітлюється історія заснування Уманського краєзнавчого музею. Показано роль Петра Курінного в організації музейної справи на Уманщині та у зборі перших музейних експонатів. Наводиться опис видів музейних фондів і їх наповнення. Також показано перехід музею у державну форму власності.

Ключові слова: Умань, музей, Петро Курінний, експонати, фонди.

Місто Умань відоме у всій Україні, та й далеко за її межами, перш за все дендрологічним парком «Софіївка». Але його відвідувачі напевно і не підозрюють, що в місті є один з найстаріших (а колись і найбагатший) краєзнавчий музей. В умовах зростаючого інтересу громадськості до історичного минулого музеї дають змогу ознайомитися з пам'ятками минулщини. Але й самі музеї мають цікаву, часом досить драматичну історію, про яку навіть не здогадуються їх відвідувачі. Мета нашої публікації – систематизувати відомості з історії створення Уманського краєзнавчого музею та біографії його засновника – Петра Курінного.

Спроби заснувати музей в Умані були ще в XVIII ст., коли було закладено нумізматичний кабінет при Уманській Базиліанській школі. Проіснував кабінет до 1831 р., а потім, після закриття школи, його майно відійшло до збірки нумізматичного кабінету Київського університету. Наступна спроба створення музею датується початком XX ст. 1906 р. вчитель історії та географії Данило Щербаківський (1877 – 1927 рр.) заснував учнівський гурток любителів старовини [3, с. 351]. Члени гуртка збирали предмети старовини, записували фольклор. Зібрані матеріали мали стати експонатами історичного музею в Умані, але в період реакції діяльність гуртка була заборонена, а потуги створити музей так і не увінчалися успіхом.

У 1913 р. члени колишнього аматорського гуртка Д. Щербаківського заснували в Умані історичне товариство і мріяли про відкриття в місті історичного музею [1]. Реалізацією цього задуму зайнявся учень Д. Щербаківського Петро Петрович Курінний. З цього часу історія музею тісно поєднана з біографією Петра Курінного.

Петро Курінний народився 1 травня 1894 р. в родині відомого уманського адвоката та громадського діяча Петра Федоровича Курінного. У 1903 році вступив до підготовчого класу Уманської чоловічої гімназії. Був членом гуртка любителів старовини, організованого Д. Щербаківським, учасником археологічних досліджень на території Уманщини, Звенигородщини, Черкащини. Знайдені під час експедицій артефакти у 1910 р. експонувалися на I Уманській сількогосподарській виставці [5, с. 91]. У 1913 р. заснував Уманську філію Київського товариства охорони пам'ятників старовини та мистецтва. Цього ж року вступив на історико-філологічний факультет Київського університету св. Володимира. За час навчання в університеті проходить стажування з археології у Б. Фармаковського, М. Біляшівського та В. Хвойки. 1915 р. стає членом, а згодом секретарем історико-етнографічного гуртка при університеті. У щоденникових записах його батька не поодинокі записи про те, як П. Курінний проводив археологічні дослідження. Зокрема у жовтні 1915 р. вони велися у с. Кочержинці і зафіксовані в щоденнику наступним чином: «Петя, Директор Комерч. училища Н. М. Бутырский, Секретарь Историч. Общ. И. Н. Алексеев, еще два учителя и 25 учеников копают площадку для открытия старины... обнаруживаются статуэтки и черепья древней посуды...» [6, с. 119]. Знайдені під час розкопок матеріали передаються до Товариства охорони пам'ятників старовини і мистецтва в м. Умань.

Після закінчення університету П. Курінний розпочинає педагогічну діяльність в українській гімназії імені Бориса Грінченка (м. Умань). На заняттях з історії як наочність використовує зібрання старовини. Учні від спостереження артефактів перейшли до їх збирання. «Діти, зрозумівши вагу збирання пам'яток старовини і народної творчості, енергійно взялися проводити збирання їх. В

короткий час було зібрано 800 вишиванок, більше 800 пісень, колядок, щедрівок, не рахуючи різних дрібних речей археологічного та етнографічного побуту та старовинних речей», – зазначив П. Курінний у «Показчику історичного музею Уманщини в році 1918» [3, с. 353].

Фонди музею поповнювались, а перехід гімназії у нове приміщення дозволив вперше розгорнути постійно діючу експозицію. Зі звіту П. Курінного «Сучасний стан історичного музею Уманщини», складеного 20 травня 1921 р. відомо, що музей займав 1 залу, де експонувалися історичні й археологічні збірки, а 6 кімнат і коридор були пристосовані під картинну галерею. Аби упорядкувати усі колекції і архіви музею, окрім наявних 30 вітрин, 10 шаф, 5 столів, 1 комоду, не вистачало ще 30 вітрин і 10 шаф. У цьому ж звіті зазначено основні експонати, що зберігалися в музеї. Автор об'єднав їх у наступні види:

археологічні – зразки культур (палеоліт, неоліт, трипілля), зброя скіфська, грецька, римський посуд;

церковні – збірка матерій (шитво), різьби по дереву, образів – українського, московського, італійського і голландського письма;

архів – збірка королівських грамот XVII – XVIII ст., документи військових уманських поселень XIX ст., архів Уманського поліцейського управління;

нумізматика;

світська старовина – портрети (царів, гетьманів, шляхтичів), українська порцеляна, зброя, булава гетьманська XVII– XVIII ст.;

етнографія – взірці місцевих керамічних, дерев'яних і металевих виробів, вишивка, хустки, килими;

стародруки – українські і закордонні видання XVI – XIX ст., бібліотека;

відділ малярства: старе письмо – Леонардо да Вінчі, Мурільйо, Гвідо Рені, Рембрандт, Жан Фр'єос, Біан, Лебрен, Айвазовський, Мальчевський, Водзіновський, Ян Матейко, Шишкін, Козловський, Розвадовський, Малярів, Галімський та ін. [2, с. 4].

1924 р. був переломним як для П. Курінного, так і для заснованого ним музею. Музей стає державним, переїздить до іншої будівлі – приватного будинку лікаря Матильди Піотровської та отримує назву: «Соціально-історичний музей Уманської округи». А його засновник переїздить жити і працювати до м. Київ, де його діяльність набуває куди ширшого характеру. П. Курінний розпочинає роботу у Всеукраїнському Археологічному Комітеті (ВУАК) при ВУАН, обіймає посаду директора «Заповідника, який було засновано в Києво-Печерській Лаврі, продовжує археологічні дослідження [4, с. 8-9].

На цьому шляхи музею та його засновника не розійшлися. Під час драматичних подій Другої світової війни П. Курінний був учасником вивезення фондів українських музеїв, серед них і Уманського, до Німеччини. Ця тема не знайшла ґрунтовного висвітлення в українській історіографії та потребує детального вивчення.

Запропонована публікація є тільки розвідкою щодо історії заснування Уманського краєзнавчого музею. Детальне дослідження історії одного з найдавніших музеїв та його фондів потребує копіткої, тривалої пошукової роботи. У майбутньому її результати зможуть доповнити історію музейництва України.

Список використаної літератури

1. Курінний П. П. Показчик Уманського музею за 1918 р. / П. П. Курінний. – Умань, 1919. – Фонди УКМ.
2. Набок Л. Історія музейної справи Черкащини 1921-1931 рр. / Л. Набок // Переяславський літопис. – 2013. – Вип. 4. – С. 3-8.
3. Нагорна Н. До історії формування фондів зібрання Уманського краєзнавчого музею / Н. В. Нагорна // Черкащина в контексті історії України. Матеріали Першої науково-краєзнавчої конференції Черкащини, присвяченої 50-річчю утворення Черкаської області. – Черкаси: Ваш дім, видавець ПП Дикий О. О., 2004. – 464 с.
4. Полонська-Василенко Н. Петро Петрович Курінний (з нагоди 70-ліття) // Наукові записки УВУ. – Мюнхен, 1955-1956. – Ч. 8 – С. 5-13.
5. Торгалю Ю. В. Петро Петрович Курінний / Ю. В. Торгалю. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – 134 с.
6. Умань і уманчани очима П. Ф. Курінного / за ред. Ю. В. Торгалю, Л. Д. Гарбузової. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2013. – 344 с.